

Osvežitev osnovnošolskega sistema

mag. Domen Petelin, univ. dipl. pravnik

V stalnem tematskem sklopu Šolstvo in pravo vam avtor mag. Domen Petelin s svojimi prispevki poskuša odgovoriti na številna odprta vprašanja s področja šolskega prava. Glede želenih vsebin prihodnjih prispevkov ali dilem glede vsakokratnega aktualnega prispevka se na avtorja lahko obrnete preko elektronskega naslova petelin.domen@gmail.com.

S strani skupine ravnateljev sem bil zaprosen, da strnem na enem mestu nekaj prepotrebnih sprememb v osnovnošolskem sistemu, ki sem jih na različnih mestih izpostavil že v lani izdanem *Vodniku po pravicah učencev v osnovni šoli*.

Zakon o osnovni šoli je zadnjo večjo spremembo doživel v letu 2013, kar pa ne pomeni, da je sistem urejen tako brezhibno, da ne potrebuje normativnih posegov. Vsak izmed nas ima zagotovo kar nekaj idej, kaj bi bilo potrebno spremeniti. Sam bom kot pravnik izpostavil zgolj nekatere vidike, ki bi se jih bilo potrebno lotiti/spremeniti/dopolniti/nadgraditi.

DEBIROKRATIZACIJA SISTEMA

V praksi šolskega vsakdana gre veliko časa in padlih dreves (beri papirja) prav po nepotrebnem, zato bi bilo potrebno ponovno pretehtati, premisliti in predvsem osmisлити, kaj je nujno potrebno, kaj pa lahko prepustimo preteklosti.

Odložitev šolanja – čisto po nepotrebnem vzpostavljen sistem odločanja o odložitvi šolanja po upravnem postopku z odločbo o odložitvi šolanja in strokovno komisijo, ki jo sestavljajo šolski zdravnik, svetovni delavec ter vzgojitelj oziroma učitelj. Glede na to, da v praksi malodane ni primerov, da bi bili predlogi staršev po odložitvi šolanja zavrnjeni, je potrebno postopek poenostaviti in tovrstne predloge staršev obravnavati na način, kot je trenutno urejen pri izobraževanjih na domu, torej brez uporabe določb ZUP, brez strokovne komisije, kar pomeni, da bi se predlogu staršev sledilo, ugodilo in posledično izdalo dokument, da se otrok vključi v osnovno šolo z naslednjim šolskim letom. S pravnega vidika vključitev otroka v osnovno šolo eno leto kasneje ne prinaša tako škodljivih posledic za otroka, da bi bilo potrebno o tem odločati v skladu z določbami ZUP in pridobivati mnenja strokovne komisije.

Status učenca športnika/mladega umetnika – tudi v tem primeru je trenutni koncept, da je potrebno o tem odločati v okviru upravnega postopka (o dodelitvi, mirovanju oz. prenehanju statusa), po mojem

mnenju nepotreben, saj pri dodelitvi statusa niti ni toliko pomemben način pridobitve statusa (z upravnno odločbo ali na drug pravno dopusten način), kot je za učenca pomembno prilagajanje šolskih obveznosti (prilagodi se lahko obiskovanje pouka in drugih dejavnosti ter načini in roki za ocenjevanje znanja). Pravno dopustna rešitev bi bila zakonska ureditev, v kateri bi bili jasno in natančno določeni pogoji za pridobitev statusa učenca športnika/mladega umetnika. O obsegu prilagoditev pa bi se odločalo glede na konkretno dejansko stanje pri vsakem od učencev, pri čemer bi bili obremenjenost učenca in njegovi rezultati med bolj pomembnimi dejavniki pri določanju obsega prilagoditev.

Drugi upravni postopki – v mislih imam predvsem postopke v zvezi z dodelitvijo sredstev učencem, ki zaradi socialnega položaja ne zmorejo v celoti plačati prispevkov za materialne stroške programa (npr. šola v naravi). V tovrstnih primerih bi bilo potrebno odločati na podlagi posebne vloge in brez uporabe določb ZUP-a (tudi sicer šole ravnaajo pri tovrstnih postopkih precej različno). ZOsn v 60. a členu sicer določa, da mora šola odločati po ZUP tudi v postopkih v zvezi z dodelitvijo sredstev učencem, ki zaradi socialnega položaja ne zmorejo v celoti plačati prispevkov za materialne stroške programa (npr. prehrana, učbeniki), kar je pa že nekaj let zapis pravne norme, ki se v praksi ne izvršuje, saj šola o plačilih šolske prehrane ne odloča, da o učbenikih, ki so brezplačni za vse učence, niti ne govorim. Pravne norme morajo odražati dejansko stanje, ne da se v pravnih normah nahajajo (neaktualni) zapisi s precej dolgo brado.

Soglasja in osebni podatki – nekatere šole imajo celo serijo vzorcev soglasij za starše za objavo tega ali onega, za vključitev v to ali ono dejavnost, da se strokovni delavci šol izgubljajo v papirologiji, ki bi se ji dalo izogniti z ustreznimi pravnimi normami v Zakonu o osnovni šoli, s čimer bi bila takšna obdelava osebnih podatkov otrok zakonsko določena in predvidena, kar bi pomenilo tudi, da pridobivanje soglasij (vsako šolsko leto znova in znova) ne bi bilo več potrebno. No, vsaj v manjši meri.

AKTIVNOSTI PRI ZAGOTAVLJANJU NAČELA ENAKOSTI

Z 87. členom Ustave RS je določanje pravic in obveznosti državljanov ter drugih oseb pridržano samo zakonu. Posledično to pomeni, da se podzakonskim aktom ne sme prepuščati urejanje vprašanj, ki so pridržana zakonu. Še toliko manj to ne sme biti prepuščeno internim aktom pravnih oseb (konkretno šolam in vrtcem v njihovih internih aktih). S stališča zakonitosti je nesprejemljivo, da bi se pravice istih subjektov (npr. učencem, otrokom) priznavale neenako, neenotno, z arbitrarnim odločanjem pristojnih organov. Določena pravna razmerja v šolskem sistemu bi morala biti zaradi varstva načela enakosti in enakopravne obravnave otrok zapisana in določena v zakonu, ne pa da so posamezne pravice in obveznosti določene v internih aktih, ki se pomembno razlikujejo in vplivajo na pravne položaje otrok kot tudi na druge pravice (npr. pravica do štipendije, pravica do vpisa v željeno srednjo šolo, pravica do prešolanja itd.).

Pravila šolskega reda in vzgojni načrt – vsi učenci morajo biti obravnavani na enak način, zato mora biti pravni sistem oblikovan tako, da je z zakonom določeno, kaj in katere so obveznosti učencev, kdaj pride do kršitev in kakšne so pravne posledice neustreznih ravnanj. Zgolj ilustrativno – učenec v šoli A bo za 20 neopravičenih ur dobil vabilo staršem za sestanek, v šoli B bi dobil že drugi vzgojni opomin, v šoli C bi po predhodnem neuspelem sestanku bil obveščen že CSD, v šoli Č bi obvestili tako CSD kot tudi Inšpektorat RS za šolstvo in šport, v šoli D pa bi se še posvetovali, ali gre res za 20 neopravičenih ur. Zakon je tisti predpis, ki mora določati pravice in obveznosti, ne pravilnik ministrstva, še toliko manj pa interni pravilnik posameznega javnega zavoda. Malce provokativno vprašanje – je umestitev vzgojnih načrtov v šolski sistem dosegla svoj namen?

Status učenca športnika/mladega umetnika – Po 51. členu ZOsn se lahko prilagodi obiskovanje pouka in drugih dejavnosti ter načini in roki za ocenjevanje znanja, vendar v zakonu ni zapisan obseg/seznam možnih in dopustnih prilagoditev obiskovanja pouka in drugih dejavnosti ter načinov in rokov za ocenjevanje znanja, zato vsaka šola to ureja po svoje, drugače in različno, kar pomembno vpliva na načelo enakosti in načelo enakopravne obravnave vseh učencev, saj imajo nekateri takšen obseg prilagoditev, da imajo posledično tudi boljše ocene od učencev iz drugih šol, katerih šole niso tako širokogrudne pri obsegu prilagoditev. Tovrstne razlike pa lahko posledično vplivajo na vpis v srednjo šolo, na pridobitev štipendije in druge pravice, zato bi bilo to področje nujno in obvezno nadgraditi, in sicer tako, da se obseg možnih prilagoditev določi v Zakonu o osnovni šoli, v konkretnih dogovorih med starši in učenci pa se pri posameznem učencu dogovorijo za jasen in natančen seznam in obseg dopustnih prilagoditev, upoštevaje obveznosti in aktivnosti učencev pri trehnažnem procesu oziroma umetniških dejavnostih.

NADGRADNJA INSTITUTOV/PODSISTEMOV

Izobraževanje na domu – po dosedanjem sistemu lahko kdorkoli izobražuje otroka na domu, pri čemer se lahko otroka pripravlja na predmetne izpite pri mnogo manjšem obsegu predmetov. Kratkoročno morda pri takšnem načinu izobraževanja otroci še napredujejo v višje razrede, dolgoročno pa račun praviloma vsekakor pride, slej ko prej. Žal ga plača otrok/mladostnik, če ne prej, ob prehodu v srednjo šolo. Vsekakor bi se moralo otroku, ki se izobražuje na domu, preveriti in oceniti znanje pri vseh predmetih, prav tako pa bi morali biti »vstopni« pogoji za izobraževanje na domu zastavljeni strožje, morda po vzoru izobraževanja učencev s posebnimi potrebami na domu (po trenutnem sistemu se lahko otrok

izobražuje na domu, četudi je v družini vsakodnevno prisotno nasilje; četudi je nekdo obtožen spolne zlorabe nad otrokom; četudi se starša vrtita v krogu odvisnosti od takšnih in drugačnih substanc; četudi obstaja dvom v duševno zdravje staršev). Ob tem bi veljalo premisliti, ali bi bilo za pozitiven odločitev šole predhodno potrebno pridobiti mnenje centra za socialno delo ali drugih institucij.

Prešolanje – rak rana veljavnega sistema je, da mora šola pri prešolanju pridobiti predhodno soglasje druge šole. Če ga ne, se otrok ne more prešolati in bodisi ostane na šoli bodisi se kot skrajni ukrep predlaga, da sodišče odloči o namestitvi v vzgojni zavod. Sistem bi bilo potrebno nadgraditi tudi tako, da bi morala šola pred korakom prešolanja izkoristiti dva (kumulativno) pravno-procesna koraka. V skladu z določbami ZUOPP-1 bi bilo potrebno vložiti zahtevo, da učenec pridobi status učenca s posebnimi potrebami in potrebno dodatno strokovno pomoč za odpravo učenčevih primanjkljajev, ovir ali motenj. Pred tem korakom pa bi morala šola v skladu z ZOOM-TVI zaprositi za pomoč strokovni center za otroke s čustvenimi in vedenjskimi težavami ter motnjami (vzgojni zavod), ki izvede storitev svetovanja, lahko pa tudi oblikuje mobilni tim z namenom nudenja pomoči učencu. V kolikor bi bili izvedeni vsi potrebni predhodni izvedbeni koraki pomoči, bi se učenec lahko prešolal na sosednjo osnovno šolo po principu vzajemnosti in ne več preko obligatornega soglasja.

Usmerjanje otrok s posebnimi potrebami – obstoječi sistem bi bilo potrebno nadgraditi z obveznim preverjanjem ustreznosti usmeritve, bodisi ob prehodu na predmetno stopnjo bodisi po dveh/treh letih, saj bi morala biti evalvacija predlagane pomoči in preverjanja stanja otroku ob novih dejstvih in okoliščinah ter že po izvedeni nekajletni (dodatni) pomoči integrirana v sistem, saj gre za dinamični (in ne statični) proces. Pri tem bi bila evalvacijska poročila šol in povratne informacije, ali predlagana pomoč, prilagoditve, pripomočki in druge pravi-

ce otroku res koristijo, nedvomno zelo dragocene. Svetovalna storitev bi v dobi inkluzije morala postati spomin iz preteklosti, oblikovani bi morali biti strokovni kriteriji, kateri strokovnjaki so pri posameznih primanjkljajih, ovirah oziroma motnjah (ter njihovih stopnjah) najbolj ustrezni/primerni/koristni pri odpravi/zmanjšanju le-teh. Nedvomno bi bilo potrebno redefinirati delovno mesto (tudi višino izhodišnega plačnega razreda) spremljevalca, potrebno znanje in pogoje za zaposlitev, sistem financiranja kot tudi sam termin, saj je delitev na stalne inčasne spremljevalce nepravilna, ker gre pri vseh za stalne spremljevalce, le obseg delovnih obveznosti je lahko različen. Pa umestitev ur učne pomoči v sistemizacijo šole, širitev možnosti dodatne strokovne pomoči za učence, usmerjene v posebni program vzgoje in izobraževanja, itd.¹

DRUGO

Kot že uvodoma, izpostavljam zgolj nekatere vidike potrebnih sprememb, seveda pa jih obstaja precej več; od preobsežnih učnih načrtov, sistemske nedorečenosti NPZ, šibke izvedbene plati sistema nadarjenih učencev, problema nesodelovanja učencev na šolskih tekmovanjih zaradi slabega pretoka informacij, domnevno brezplačnega osnovnošolskega izobraževanja, pravne nedorečenosti posameznih elementov pri ocenjevanju, odsotnost jasnih in določnih zakonskih norm o nasilju v šolskem prostoru, združevanju učencev itd.

No, bom raje kar zaključil in se v imenu staršev (sam imam štiri otroke v osnovni šoli, peti pa obiskuje vrtec) zahvalil vsem ravnateljem, učiteljem, vzgojiteljem in vsem preostalim zaposlenim, da je samo zaradi vas, navkljub tu in tam (normativno) pomanjkljivemu sistemu, naš šolski sistem med najboljšimi na svetu. Zopet ste s svojim trudom, znanjem in voljo pomagali otrokom (in staršem) premostiti izredno naporno šolsko leto, ki si ga bomo zapomnili (tudi) po covid-19 (zopet), kratici PCT, zaščitnih maskah, itd. Hvala!

KURIKULUM, šolsko pravno svetovanje, d.o.o.

V kolikor še nimate imenovane strokovne pooblaščen osebe za varstvo osebnih podatkov (po GDPR), se obrnite na KURIKULUM, šolsko pravno svetovanje, d.o.o.. Nedvomno najbolj ugodna in strokovna rešitev za posodobitev in uskladitev dokumentov s področja varstva osebnih podatkov.

Zaupajmo nam že veliko število vrtcev, osnovnih šol in glasbenih šol. Prepričajte se še vi!

Kontakt: info@kurikulum.si

www.kurikulum.si

¹ Več o tem v Petelin Domen, ZUOPPZMI, Didakta, št. 200, 2018.